

Allas rätt till kunskap

Vänsterpartiets utbildningspolitiska program

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Inledning.....	3
Bryt sorteringen – bryt klasskillnaderna i skolan.....	4
Kunskap är makt - Rätten till kunskap.....	5
Bedömning, uppföljning och betyg.....	6
Eleven och gruppen.....	7
För en nationellt likvärdig skola.....	7
Förskolan.....	9
Grundskolan – en likvärdig grund för alla elever.....	10
Läromedlen i skolan.....	11
Rätt till bra fritidshem.....	12
Modersmål i förskola och skola.....	13
Kulturens betydelse för lärandet.....	14
Elevhälsan.....	14
Likabehandling.....	14
Elevers inflytande.....	15
Studie- och yrkesvägledning.....	15
Gymnasieskolan – väg till yrkesliv, kultur och medborgarskap.....	16
Vuxenstuderande i utbildningssystemet.....	17
Kunskaper i svenska för invandrade.....	18
Validering.....	18
Studiemedel.....	18
Högskoleutbildning.....	19
Forskning och forskningspolitik.....	21

Inledning

Idén om den allmänna, sammanhållna skolan var en del av kampen för demokratin. Ur detta samband föddes insikten om kunskap och bildning som en medborgerlig rätt, gemensam för alla, och förverkligad i en skola för alla.

Det stora reformarbete av utbildningsväsendet som inleddes på 1950-talet innebar en höjning av den allmänna kunskapsnivån och en syn på lärande som en dynamisk och påverkbar process, vägled av pedagogisk vetenskap och utveckling av skolans praktik. En systematiserad samverkan mellan skola och föräldrar utvecklades. Skolans lärandeprocess skulle utjämna socialekonomiskt grundade kunskapsskillnader. Den skulle också vara ett forum för en fostran i demokratisk anda. Dessa olika mål för lärande och fostran skulle förstärkas genom inrättandet av den allmänna förskolan.

Mot denna reformverksamhet har utvecklats en konservativ reaktion. Reaktionen kunde utnyttja de problem som skolan drabbades av genom de ekonomiska kriserna på 1980- och 1990-talet. Men den var också förenad med den ideologiska propagandan mot offentligt ansvar och mot idén om människans frigörelse som en social och solidarisk process. Reaktionen gick fram på två linjer. Den såg skolan som en marknad för individualistiska val av produkter betalda med "skolpeng". Samtidigt förankrades den i en gammal elitistisk människosyn om stationära skillnader i individers "begåvning".

Nedskärningarna i den offentliga sektorn i början av 1990-talet dränerade den allmänna skolans resurser. Så gjorde också den nästan obegränsade rätten att inrätta fristående skolor – till billigt pris och på kommersiella grunder. I en period med temporärt minskade elevkullar riskeras därmed själva existensen av en allmän skola. Därtill kommer idag den politiska styrning, som syftar till att öka skillnader mellan teoretisk och praktisk utbildning och som öppet flirtar med tankar om att etablera så kallade elitklasser. Det är hög tid för återupprättandet av den allmänna, sammanhållna skolan. En återerövring av innehållet i begreppen kunskap, lärande, fostran och bildning måste ske. Detta är en av arbetarrörelsens och vänsterns viktigaste uppgifter i dagens situation.

Kunskap är inte en viss mängd fakta samlad i minnet. Kunskap betyder förmåga att förstå, ordna, värdera och utveckla ett samlat vetande. Lärande är inte lika med inläring. Lärande försiggår i en social process. Elever kommer till förskola och skola med olika förutsättningar och skilda sätt att tänka, något som måste påverka lärandeprocessen. Social och demokratisk fostran består i elevers insikt om att gemensamt arbete ger ett bättre utbyte och förutsätter en viss kollektiv ordning. Det gäller inte bara innanför skolans område utan också i en intensifierad kontakt mellan föräldrar, elever och lärare.

Skolan har ett ansvar att förmedla det internationella, historiska bildningsarvet och dess vidare utveckling i vår tid. Det förutsätter att elever ges bred kontakt med kulturella företeelser och uppmuntras till personlig bildningssträvan. Ett mål är att elever ska utveckla en allsidig personlighet och ett brett engagemang i tidens existentiella frågor.

För att rätten till kunskap ska bli en realitet ska utbildningsväsendet på alla nivåer vara tillgängligt för alla och fritt från diskriminering. Dessutom ska principen om avgiftsfrihet råda. Utifrån dessa kort skisserade linjer utvecklar vänsterpartiet sitt utbildningspolitiska program.

Bryt sorteringen – bryt klasskillnaderna i skolan

Den avgörande skiljelinjen mellan höger och vänster i skolpolitiken har alltid varit om skolan ska vara förbehållen eliten eller om den ska vara till för alla. Så stod striden om folkskolans införande på 1840-talet liksom vid grundskolans införande på 1960-talet och vid gymnasieskolans utbyggnad på 1970-talet. Vänstern har vunnit denna historiska strid. Skolan har successivt byggts ut till att omfatta alla medborgare. Utbildning är inte längre ett privilegium för fåtalet utan en rättighet för alla.

Fortfarande finns skillnader i elevers kunskaper som grundar sig i sociala, etniska och könsmissiga olikheter. Barn kommer till förskolan och skolan med olika förutsättningar, men undersökningar har visat att skolan inte lyckas kompensera tillräckligt för dessa skillnader. Elevers hemförhållanden, familjebakgrund och kön kan avläsas i andel elever som når målen när de går ut grundskolan eller vid antagning till högskola och universitet. Därför handlar kampen idag om att utveckla skolan vidare så att alla elever oberoende av klass, etnicitet, funktionsnedsättning eller kön får möjlighet att tillägna sig kunskaper.

Elevernas sociala bakgrund är inte en förklaring till skillnader i skolresultat. Forskningen har sedan länge visat att klass, etnicitet eller kön i sig inte utgör något hinder för inläring. Däremot kan olika bakgrund eller funktionsnedsättning göra att det krävs olika arbetsätt för att nå målen. Skillnaderna i skolresultat visar att skolan fortfarande inte kompenserar tillräckligt för sociala skillnader eller andra bakgrundsfaktorer för eleverna. Undervisningen anpassas helt enkelt inte till alla elever. Elevers olika bakgrund gör att de delvis får olika behov. Dessa olika behov måste tillfredställas i långt större utsträckning än vad som är fallet idag. Här spelar bra och välutbildade lärare en central roll.

Vänsterpartiet vill att förskolan och skolan ska ha tillräckliga resurser för att möta barns olika behov. Skolans förmåga att kompensera för olika bakgrund och behov handlar inte bara om hur mycket resurser skolan har tillgång till, utan även om hur dessa resurser används. Ett exempel på detta är att de största insatserna för elever i behov av särskilt stöd sätts in först i slutet av grundskolan och i gymnasieskolan trots att all forskning visar att tidiga insatser ger bäst resultat. Vi vill ändra på detta och se till att det finns tillräckliga resurser för särskilt stöd redan i förskolan och under de första åren i grundskolan. De elever som behöver mest stöd ska få det från första början.

På alla skolor behövs kompetenta lärare som kan möta varje elevs behov i sin undervisning och som kan delta aktivt i den pedagogiska utvecklingen. En grundläggande förutsättning är därför att endast behöriga lärare ska kunna få en tillsvidareanställning och att obehöriga lärare kan få möjlighet till kompetensutveckling och vidareutbildning.

En avgörande faktor för elevers förmåga till inläring handlar om att mötas av positiva förväntningar och uppmuntran. Idag vet vi att de elever som har bäst förutsättningar bemöts på detta sätt medan elever som har sämre förutsättningar eller annorlunda bakgrund ofta bemöts med lägre förväntningar. Detta förstärker de skillnader som fanns redan vid elevens första möte med skolan.

Statistik visar att i allmänhet är pojkars resultat i grund- och gymnasieskolan sämre än flickors. En anledning till denna skillnad i prestation kan vara att skolan ses som något feminint och att de pojkar som vill bli ”riktiga män” ska vara okvinnliga, d.v.s. inte plugga och vara dåliga i skolan. Flickor är generellt bättre på att kommunicera och att vårda

relationer till andra människor därför att de fostras till det. Detta visar vikten av att även pojkar får möjlighet att utveckla dessa färdigheter redan i förskola och grundskola. Flickor behöver generellt lära sig att ta plats och sätta gränser, medan pojkar generellt behöver lära sig att bygga relationer och kommunicera i stället för att använda våld för att lösa konflikter. Genom sådana insatser kan vi på sikt få framtidens kvinnor och män att våga bryta traditionella föreställningar om vad som är kvinnligt respektive manligt beteende. Flickor och pojkar bemöts dock fortfarande olika i skolan. Flickor förväntas vara tysta medan det finns mer tolerans för utåtagerande pojkar. Detta konserverar gamla könsroller och förhindrar individer att spränga gränser.

I en demokratisk skola möts alla elever av positiva förväntningar eftersom den är medveten om att det är skolans och undervisningens kvalitet som avgör hur det går för eleverna, inte elevernas bakgrund. En demokratisk skola har ett aktivt förhållningssätt i förhållande till såväl elever som föräldrar och tar ansvaret för att eleverna ska få den utbildning de behöver. Det innebär att skolan måste bli mycket bättre på att erbjuda elever särskilda stödinsatser. Dessa insatser måste ständigt följas upp och omprövas så att de hela tiden är anpassade till elevens behov.

Vi ser alltså skolans förmåga att bryta sorteringen och ge alla lika förutsättningar som ett avgörande kriterium på skolsystemets och enskilda skolors kvalitet. Tyvärr har senare års utveckling i skolan lett till att sorteringen ökat. Ökade valmöjligheter och introduktionen av fristående skolor har förstärkt sorteringen. Det måste leda till en omprövning av skolpolitiken.

Kunskap är makt - Rätten till kunskap

Varje människa behöver kunskap om sig själv och sin omvärld. Ju mer hon förstår, desto större förmåga får hon att hantera sin omvärld. Friheten och inflytandet ökar. Möjligheterna att påverka sitt eget liv och samhället blir större. Kunskap är makt, som den engelske filosofen Francis Bacon uttryckte det.

Under lång tid handlade vänsterns kamp om att ge alla rätt till utbildning. Under 1900-talet fastställdes denna rätt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (artikel 26). Där slås också fast att den ska vara obligatorisk och kostnadsfri, åtminstone på de grundläggande stadierna. I FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen, finns också denna rättighet inskriven (artikel 28).

Rätten till utbildning förutsätter att skolan är tillgänglig för alla, att det finns väl utbildade lärare och andra resurser som behövs för att ge utbildningen en god kvalitet. Denna rättighet får inte begränsas till att ha rätten att genomgå utbildning. Rätten till utbildning måste också garantera att alla kan tillgodogöra sig undervisningen. Därför talar vi om rätten till kunskap.

Svenska elever har formellt redan denna rätt. Men i praktiken brister den svenska skolan betänkligt i sitt ansvar att se till att varje elev får tillräckliga kunskaper och färdigheter. En fjärdedel av eleverna lämnar i dag grundskolan utan fullständiga betyg och har därmed inte nått målen. Alla elevers rätt till kunskap har i praktiken blivit en rättighet för tre fjärdedelar. Detta förhållande vill Vänsterpartiet förändra. Vi vill skapa en skola för alla också i praktiken.

En skola för alla blir möjlig om den garanterar att alla elever redan från början får den undervisning, stöd och den uppmuntran de behöver. För att ge denna garanti räcker det inte att lita till den enskilda skolans eller lärarens förmåga. Här fungerar skolor och lärare olika. Det

får inte vara slumpen som avgör om en elev får de kunskaper den har rätt till. Därför måste varje elevs kunskapsutveckling noggrant följas från första början och genom hela skolgången.

Skolledare och folkvalda ska också kunna följa denna kunskapsutveckling, så att de kan vidta åtgärder när det brister. Det kan gälla resurser, kompetensutveckling och andra åtgärder för att se till att varje skola och alla lärare ger alla elever en utbildning med god kvalitet.

Bedömning, uppföljning och betyg

För Vänsterpartiet är kunskap en rättighet och när eleverna inte fått den rättigheten uppfylld är det skolan som ska hållas ansvarig. Bedömning behövs därför i skolan som en försäkring att eleverna får den kunskap de har rätt till och att skolan fullgjort sitt uppdrag.

Ordet betyg används i samhället på flera olika sätt. Inom arbetslivet är det ett omdöme den anställde har rätt till efter avslutad tjänstgöring, som ska visa vad den anställde kan. Till vardags kan ordet betyg användas om varje omdöme. I skolans värld har betyg både använts för att beteckna slutbetyg från en skolform, men det har också använts för att beskriva den uppföljning som görs varje år eller termin.

Vänsterpartiet är emot graderade betyg i alla skolformer. Vänsterpartiet vill begränsa användningen av begreppet betyg till det intyg och omdöme som en elev får med sig efter att ha avslutat en utbildning och det första betyget ska då ges i årskurs 9. Där ska framgå att eleven har genomgått utbildningen och fått de kunskaper och färdigheter som denne har rätt till. De graderade betygen har haft en roll för att sortera elever och i tidig ålder vaska fram en elit som kan gå vidare till högre studier. Med den utbyggnad av utbildningssystemet som finns idag behövs därför inte de graderade betygen längre.

Ett flertal granskningar har visat att det nuvarande betygssystemet med graderade betyg inte är likvärdigt. Betygssättningen skiljer sig mellan olika skolor. Till en viss del beror det på att många lärare inte har fått ut- och fortbildning i hur det målrelaterade betygssystemet ska fungera och hur betygskriterierna ska tolkas. Betygskriterierna ger dessvärre också ett allt för stort utrymme för godtycke och subjektiva bedömningar vilket kan missbrukas av skolor som ger höga betyg i marknadsföringssyfte. Detta problem ökar också med fler betygssteg där tydliga kriterier inte är fastställda. Betygen är därför inte jämförbara t.ex. vid urvalet till högskolan.

Eleverna ska redan från början få återkoppling på sitt arbete i skolan. Det ska också finnas verktyg för att kontrollera att eleven nått den kunskapsnivå som krävs för att kunna gå vidare i sina studier. Den begränsade information som betygen ger är inte tillräcklig för det ändamålet. Däremot kan de nationella proven användas för att utvärdera om undervisningen är likvärdig. Den kontinuerliga uppföljning av elevernas kunskapsutveckling som sker under en utbildning ska ges i form av strukturerade utvecklingssamtal som dokumenteras skriftligt. Tillsammans kan elev, föräldrar och lärare formulera en individuell studieplan för att eleven på ett bättre sätt ska kunna använda sina resurser. Planen är också en bekräftelse på vad skolan åtar sig att göra för att möta den enskilde elevens specifika behov och önskningar. Utvecklingssamtalen ska följa en gemensam struktur så att likvärdigheten i bedömningen säkerställs.

I den mån det finns begränsat antal platser till en högre utbildning kan det finnas behov att göra ett urval för att finna dem som har bäst förutsättningar att klara utbildningen. Vid anställning till ett arbete behöver ett urval göras för att finna en person som är mest lämplig

för en tjänst. Det har visat sig att skolbetyg har ett begränsat värde i dessa fall. Därför finns det flera högre utbildningar som redan idag använder andra urvalsinstrument än betyg. Det handlar då i första hand om strukturerade intervjuer, antagningsprov, tidigare erfarenhet och arbetsprover. Detsamma gäller inom arbetslivet. Vänsterpartiet anser att de urvalsinstrument som visat sig fungera bäst genomgående ska användas vid urval till högre studier. Vi vill också utreda hur antagningen till gymnasieskolan kan genomföras utan användning av subjektiva och godtyckliga urvalsmetoder.

Eleven och gruppen

Skolans arbetssätt ska vara integrerande. Eleverna ska utveckla sina kunskaper gemensamt. Utvecklingen går dessvärre åt motsatt håll. Det sker en återgång till nivågrupperingar och särskilda lösningar för de elever som behöver stöd. Samtidigt ökar individualiseringen i skolarbetet och eleverna tvingas ta ett större ansvar för sitt eget lärande på grund av att eget arbete ersätter lärarledd undervisning.

Skolan är en verksamhet som samlar stora mängder individer, både personal och elever. Varje individ har lika viktig del i denna kollektiva helhet. Därför är det viktigt att ha klart för sig hur individualitet och det kollektiva förhåller sig till varandra, hur de förenas och utvecklas i det dagliga arbetet.

Grunden för skolans ställning som ett starkt kollektiv är starka individer med god självkänsla. Det är en viktig uppgift att kunna bygga en organisation, möta elever och föräldrar och att bedriva en pedagogik som stärker individens självkänsla.

Ansvar för att nå skolans mål ska ligga på huvudmannen. I det dagliga arbetet läggs störst ansvar på skolan som organisation. Detta ansvar bryts ner på olika organisatoriska nivåer ända ner till arbetslaget och den enskilde läraren. God pedagogik, utförd av utbildade lärare är förutsättningen för en god kvalitet och därmed goda elevprestationer. Skolan måste ha tillräckliga resurser för att kunna nå målen. Bedömning av skolans resultat ska börja hos de vuxna, inte hos eleverna.

I skolan måste det således finnas både gemensamma och enskilda mål. Elevens mål relateras alltid till gruppens mål. Alla elever är olika men de utvecklas i allt väsentligt mera likt varandra än olik varandra. Därför kan en grupp-gemensam utvecklingsplan upprättas för varje klass/grupp och elevens arbete ställs i relation till denna. De elever som utvecklas i en annan takt än denna ska få det stöd och den stimulans som fordras.

Det måste gå att förutbestämma vilka mål eleven ska nå, men inte när eller hur den ska nå det. Examinationsformerna måste utvecklas och variera för att kunna mäta om eleven har fått den kunskap som den har rätt till. Vad kunde du innan? Vad har du lärt dig? Hur har du lärt dig? Hur har du bidragit till att det kollektiva resultatet har förbättrats?

Den enskilda elevens resultat måste kontinuerligt följas upp. Men det är viktigare att tolka det resultatet som en produkt av skolverksamhetens kvalitet än som en bedömning av elevens person och personliga förutsättningar.

För en nationellt likvärdig skola

En likvärdig skola kompenserar för elevernas olika förutsättningar i syfte att alla ska ges likartade möjligheter att få kunskap. Likvärdigheten i den svenska skolan har minskat sedan

1990-talets början. Skillnaderna i resultat och kunskaper ökar mellan elever, skolor och kommuner. Skolan har blivit allt sämre på att motverka att elevernas bakgrund inverkar på deras kunskaper.

En orsak till att detta har kunnat ske är att de politiska reformerna av skolan har gjort att ett nationellt reglerat skolväsende har ersatts av ett av de mest decentraliserade skolsystemen i västvärlden. Huvudinslagen i detta nya skolsystem är att kommunen har ansvar för skolan, det är möjligt att fritt välja skola och att enskilda får driva skolor med hjälp av offentliga bidrag. Resurserna till undervisning har minskat vilket generellt försämrar skolornas möjligheter att arbeta kompensatoriskt. Dessutom tillåts inte elevernas behov styra resursfördelning i tillräckligt stor utsträckning.

Överföringen av huvudmannskapet till kommuner och enskilda, har inneburit att rättigheten till kunskap och bildning försämrats. Marknadslösningar och konkurrens mellan skolor skapar stora kvalitetsskillnader. För Vänsterpartiet är detta oacceptabelt. Alla elever ska ha rätt till en bra utbildning och skola oavsett var någonstans de bor eller vilken skola de går i. Skolans viktiga kompensatoriska uppgift omöjliggörs när skolan privatiseras eftersom en fristående skola endast tar ansvar för sina egna elever.

Skolans kommunalisering och decentralisering under 1990-talet och framåt syftade till att höja kvaliteten i verksamheten, ta bort hinder för lokala initiativ och utveckla skolans verksamhet efter individuella behov. 1990-talets nya läroplaner höjde ambitionerna och gav för första gången skolan ansvaret för att ge eleverna kunskaper – inte bara utbildning. Tyvärr har dessa förhoppningar kommit på skam. Dagens svenska skola har på senare år fjärrat sig allt mer från likvärdighet och höga ambitioner. Eleverna får inte den undervisning de behöver och når inte skolans mål.

Därför krävs en omorientering av den svenska skolpolitiken. En sådan omorientering innebär inte att målen för skolans verksamhet behöver förändras. Däremot måste vi söka andra medel för att den svenska skolan ska kunna nå målen. För att nå en nationell likvärdighet i utbildningen måste staten få en tydligare roll för att samordna och stödja skolans arbete. Alla skolor i hela landet måste garanteras likvärdiga ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar. Det ska inte spela någon roll i vilken kommun eller skola en elev går. För att alla elever ska få en likvärdig utbildning måste staten garantera detta. Det låter sig inte göras av hundratals olika huvudmän – kommuner och fristående skolor – som i dagens Sverige.

Vänsterpartiet vill ha ett ökat statligt ansvar över skolan, det innebär inte att allt ska detaljstyras uppifrån. Tvärtom är det viktigt att många beslut fattas så nära medborgarna det berör som möjligt. Därför måste även kommunernas och andra aktörers roll i systemet förtydligas. Nationella mål med en tydlig resultatuppföljning är dock nödvändigt för att säkra en hög kvalitet i hela utbildningssystemet. Här krävs olika verktyg för att mäta resultat och kvalitet. Skolledarna måste återta det pedagogiska ansvaret och ledarskapet i skolan. För att ge förutsättningar till detta behövs ett stärkt administrativt stöd och en obligatorisk rektorsutbildning.

Alla nivåer i samhället måste ha ett ansvar för en bra skola, men detta kan endast garanteras långsiktigt med ett överordnat ansvarstagande på den nationella nivån. Resurser måste tillföras och fördelas i syfte att skapa likvärdighet, men de konkreta formerna för styrning och ansvarsfördelning i framtiden måste utredas

Det bästa sättet att tillvarata elevernas rätt till kunskap är att utveckla den gemensamt finansierade och demokratiskt styrda skolan där behoven tillåts styra fördelningen av resurser. I det marknadsanpassade skolväsende, som infördes av en borgerlig regering, där de fristående skolorna utgör en väsentlig del går huvudmännens intressen före elevernas bästa. Följden är att likvärdigheten minskar.

Anledningen till att de fristående skolorna kan utöva en sådan stor påverkan på hela skolväsendet är att Sverige har bland de mest generösa reglerna i världen för fristående skolor. De har samma rätt till skattepengar som de kommunala skolorna, utan att ha samma ansvar och skyldigheter. Så länge kommunerna har ansvar för skolans organisation och ekonomi måste de kunna planera verksamheten. Därför ska kommunerna ha ett avgörande inflytande, ett veto, över etableringen av nya skolor.

Kommunerna bör ta ett större ansvar för de elever som går i fristående skolor. Det kan ske genom att kommunerna inkluderar de fristående skolorna i sitt eget kvalitetsarbete och utnyttjar rätten att följa upp de fristående skolornas resultat. De fristående skolorna ska ersätta kommunerna ekonomiskt för detta stöd

En fristående skola som har förlorat sitt tillstånd kan förhålla detta beslut genom överklagande. Det måste bli möjligt att stänga en skola omedelbart om det finns allvarliga brister. Elevernas rätt till en bra utbildning ska gå före ägarnas rätt att få offentliga bidrag.

Kommunala skolor ska självklart inte säljas till privata huvudmän. I flera kommuner har detta också genomförts i strid mot lagar och regler. Om så skett ska skolornas tillstånd återkallas.

Vinst är ett dåligt styrmedel i en verksamhet som ska vara behovsstyrd och inriktad mot att alla elever får kunskaper. Det är därför oacceptabelt att driva skolor som aktiebolag eftersom denna driftsform i första hand syftar till att maximera vinsten. Samtidigt är det en driftsform som innebär att inflytandet för elever och anställda begränsas och allmänhetens insyn försvåras. Vi vill också se en begränsning av det antal skolor en enskild huvudman ska få driva. Så länge det finns elever som inte når målen ska överskott inom skolans område kunna omfördelas till de skolor och elever där behoven finns. Det går inte om en del skolor står utanför det gemensamma skolväsendet. Vänsterpartiet verkar därför för att systemet med fristående skolor avvecklas och för att alla grund- och gymnasieskolor ska drivas i offentlig gemensam regi.

Förskolan

Förskolans uppgift är att genom pedagogisk verksamhet erbjuda barn omsorg samt lägga grunden för ett livslångt lärande. Förskoleverksamhet bedrivs därför utifrån två perspektiv. För det första handlar den om en pedagogisk verksamhet som främjar barns inlärning och utveckling. För det andra handlar den om att tillgodose vårdnadshavarnas barnomsorgsbehov.

Den målmedvetna satsningen på förskolan i Sverige har gjort att den internationellt sett intar en särställning både vad gäller tillgänglighet, kvalitet och pedagogisk utveckling men fler riktade satsningar på bl.a. kompetensutveckling och forskningsmöjligheter för samtliga yrkesgrupper i förskolan är nödvändiga om den pedagogiska utvecklingen av förskolan ska fortsätta. I princip alla förskolor lyckas att ge barnen den omsorg de behöver. Däremot är ambitionen lägre för den pedagogiska verksamheten på många förskolor. Vänsterpartiet anser

att alla barn har rätt att vistas på en förskola där målsättningen är att ha en pedagogisk verksamhet av högsta möjliga kvalitet.

Förskolans pedagogiska miljö och det systematiska arbetet är avgörande för huruvida vi lyckas med att bl.a. bryta de traditionella könsrollerna och föreställningarna om vad som är manligt respektive kvinnligt beteende samt sträva efter att utveckla öppenhet, respekt, solidaritet, jämställdhet och ansvar. Därför är det viktigt att även de som arbetar med de allra minsta barnen har rätt pedagogisk kompetens och att den öppna förskoleverksamheten utvecklas och byggs ut. För att den pedagogiska utvecklingen av förskolan ska fortsätta vill Vänsterpartiet genomföra en samlad satsning på fortbildning och kompetensutveckling för all personal i förskolan i syfte att minska kunskapsgapet och höja kvaliteten. Målet på sikt måste vara högskoleutbildad personal.

Vänsterpartiet anser att förskolan är en rättighet och en möjlighet för alla barn. Tillgången och rätten till en bra och flexibel barnomsorg har länge varit och är fortfarande en viktig feministisk fråga. Allt fler arbetar på obekvämt arbetstid. Därmed ökar också behovet av tillgång till barnomsorg på kvällar, nätter och helger. De som främst är i behov av denna omsorg är barn till ensamstående föräldrar, inte sällan kvinnor, anställda inom samma offentliga sektor som har ansvar för barnomsorgen. Kommunerna ska därför vara skyldiga att erbjuda förskole- och/eller fritidsverksamhet under obekvämt arbetstid om det finns barn i behov av omsorg.

Vänsterpartiet anser att förskolan ska vara avgiftsfri, tillgänglig och likvärdig för alla. Därför vill vi att avgiftsfri allmän förskola införs redan från första året, vi vill dessutom utöka rätten till minst 30 timmar per vecka. Det innebär samtidigt att rätten till förskola stärks för barn till arbetslösa och föräldralediga.

Grundskolan – en likvärdig grund för alla elever

Grundskolan ska vara en gemensam grundutbildning för alla elever, oavsett social ställning, funktionsnedsättning, religion, härkomst, kön och oavsett var i landet man bor. I grundskolan ska elever med olika bakgrund kunna samlas för att tillägna sig grundläggande kunskaper och färdigheter, introduceras i ett vetenskapligt förhållningssätt och få en bred och grundläggande allmänbildning. Grundskolan ska förmedla mänsklighetens kulturarv och stimulera elevernas kreativa och konstnärliga förmågor. Skolan ska också främja demokratiska värderingar, en sund livsstil och fysisk aktivitet. En gemensam grundskola ska bidra till ett jämlikt, jämställt och demokratiskt samhälle genom att kompensera för sociala och ekonomiska skillnader i samhället.

En gemensam grundskola innebär en kompromiss mellan klasser, partier och livsåskådningar. Om alla elever ska kunna gå i en gemensam skola, trots familjernas olika sociala ställning eller värderingar, så bygger det på en bred överenskommelse i samhället för att gynna alla elevers kunskapsutveckling. På så sätt kan grundskolan bli verkligt gemensam för hela samhället och skapa långsiktighet i skolans arbete. Alla föräldrar måste med förtroende kunna lämna sina barn till skolan. För att det ska vara möjligt måste skolan bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet och avstå från att tvinga på eleverna åsikter eller andra livsval. Men den ska erbjuda eleverna information om de olika alternativ som står till buds.

När den svenska grundskolan byggdes upp fanns det en bred politisk enighet kring detta. På senare år har enigheten utmanats. Införandet av fristående skolor, även på religiös grund, har

bidragit till att elever med olika bakgrund i allt mindre utsträckning möts i en gemensam skola. Det förstärker den segregation och de skillnader som redan finns i samhället. Vänsterpartiet anser att den främsta valfriheten inte består i ett val av skola som innebär möjligheten att välja bort mötet med elever från annan bakgrund. Den främsta valfriheten består i stället i de ökade möjligheter till olika livsval som elever med en gemensam grundutbildning kan få efter genomgången utbildning.

I valfriheten ingår att varje individ själv har rätt att välja livsåskådning. Religiös eller annan ideologisk påverkan ska därför inte förekomma i skolan oavsett om det handlar om obligatoriska eller frivilliga inslag i utbildningen.

Läromedlen i skolan

De värden som skolan ska förmedla är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Undervisningen ska dessutom vara saklig och allsidig. Men läromedlen som används i skolan förmedlar något helt annat. När skolans läroböcker har granskats har man funnit att de genomsyras av en manlig norm. Det ”vi” som läroböckerna utgår från är heterosexuellt. Homo- och bisexuella personer gestaltas endast om det uttryckligen handlar om homo- eller bisexualitet och personer med funktionsnedsättning presenteras nästan alltid i sammanhang där funktionsnedsättningen lyfts fram som en problematisk avvikelse.

Enligt läroplanerna ska skolan ge eleverna kunskap om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia, men den bild som ges i läroböckerna av judar och samer är en ensidig framställning av dessa gruppers historia och nuvarande förhållanden. De tre övriga nationella minoriteterna – romer, sverigefinnar och tornedalingar – behandlas sällan eller aldrig i historie- och samhällskunskapsböckerna.

Det är illavarslande att det förekommer böcker i skolan som helt bryter mot läroplanernas värdegrund. Fördomar, stereotypa föreställningar kring vad som är manligt och kvinnligt samt trångsynthet bevaras och befästs i skolan när dess roll borde vara att bryta desamma. Skolorna måste därför ta större ansvar när det gäller inköp och inventering av läroböcker. Ansvar för att undervisningen utformas i enlighet med läroplanernas värdegrund ligger på huvudmännen, rektorer och lärare. Huvudmännen har ett viktigt ansvar att skapa rimliga förutsättningar att värdera de läroböcker som ska användas i undervisningen.

Det kritiska tänkandet och granskandet måste även få större tyngd i undervisningen redan tidigt i grundskolan, men för att underlätta för skolorna vid inköp av läromedel och sätta press på läromedelsförlagen att tänka igenom vad de publicerar vill vi ge Skolverket i uppdrag att utreda ett inrättande av en läromedelsmärkning à la Svanen för de läromedel som är utformade i enlighet med läroplanernas värdegrund.

Skolan är på många håll en omodern arbetsplats och skolan klarar inte sitt kompensatoriska uppdrag inom IT-området. IT-satsningar handlar både om infrastrukturen – datorer – och om kompetensen hos lärare och elever. Idag saknar två tredjedelar av lärare i grundskolan en egen dator, lika många saknar utbildning i källkritik. IT, både som arbetsverktyg och pedagogiskt redskap, är viktigt för en skola som ska utbilda för framtiden, därför anser vi att varje lärare och elev ska ha en dator och kunskap i källkritik.

Rätt till bra fritidshem

Allt sedan början på 1990-talet har årlig statistik visat på att barngruppernas storlek i fritidshemmen stadigt växer samtidigt som personaltäteten minskar. Skolverkets lägesbedömningar har pekat på problemen med stora barngrupper och lite personal på många fritidshem. Få kommuner tar med fritidshemmen i sina kvalitetsredovisningar och de allmänna råden för fritidshem är inte kända hos många huvudmän. Denna situation gör det omöjligt att bedriva en vettig pedagogisk verksamhet utan tenderar att enbart bli förvaring.

Skolbarnsomsorgen ingår i det samlade utbildningssystemet och ska komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Skolbarnsomsorgen och skolan ska tillsammans utgöra en helhet som bidrar till barnens allsidiga utveckling och lärande. Därför behövs bra fritidshem med utbildad personal och små grupper.

Fritidshemmen har en särställning inom skolbarnsomsorgen bl.a. med avseende på den pedagogiska verksamheten. Vi menar därför att barns rätt till plats på fritidshem inte kan ersättas av plats i familjedaghem eller öppen fritidshemsverksamhet. Förhållandet mellan fritidshem och övrig skolbarnsomsorg är jämförbart med förskolans ställning i förhållande till familjedaghem och öppen förskola.

Fritidshemmen är en del av utbildningssystemet och viktiga för att ge barn en bra och meningsfull fritid samt stöd i deras utveckling. Fritidshemmen ska ingå som en integrerad del i en samlad skoldag. Vi vill också lyfta fram deras pedagogiska uppgift och betydelse i och med att läroplanen även gäller för fritidshemmen. Därför anser vi att fritidshemmen måste göras tillgängliga för alla barn.

För att främja jämlikhet och jämställdhet är det viktigt att uppmärksamma skillnader i nyttjandet av barnomsorg. Det kan röra sig om föräldrarnas utbildning, föräldrarnas födelseland, civilstånd och även bostadsort. Klart är att de största skillnaderna finns inom skolbarnsomsorgen där t.ex. barn till högutbildade betydligt oftare har skolbarnsomsorg än barn vars föräldrar har kortare utbildning. Dessutom vet vi att barn i ekonomiskt utsatta hushåll deltar i mindre utsträckning i organiserade fritidsaktiviteter. Detsamma gäller barn med ensamstående föräldrar (varav de flesta är kvinnor), barn i arbetarhushåll och barn vars föräldrar är födda utomlands. För dessa barn är rätten till bra fritidshem än viktigare. För Vänsterpartiet är det självklart att även barn till arbetslösa och föräldralediga ska ha rätt till plats i fritidshem liksom man numera har till förskola.

De beslutade reformerna som bl.a. innehåller maxtaxa inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg betyder att en del av de problem som funnits åtgärdats. Det är dock tydligt att gruppen barn i åldern 10–12 år fortfarande saknar den självklara rättighet som tillgången till väl fungerande fritidsverksamhet utgör. Den öppna fritidsverksamheten, som finns i ett fåtal kommuner, kan enligt vår bedömning inte ersätta den verksamhet som bedrivs inom fritidshemmets ram.

Ett stort problem i fritidshemmen är bristen på resurser vilken har inneburit att personaltäteten är mycket låg och barngrupperna följaktligen stora. Under de senaste två decennierna har antalet barn i grupperna mer än fördubblats. För att kunna bedriva en meningsfull och pedagogisk verksamhet bör grupperna inte vara större än 20 och ha minst två personal.

Personalen på fritidshemmen ska vara utbildad. Vänsterpartiet anser att endast behöriga lärare ska kunna få en tillsvidareanställning och eftersom det oftast är samma lärare som även arbetar i fritidshemman innebär det behöriga lärare även där. Fritidspedagogerna ska också vara utbildade och ingå i lärarlagen.

På många ställen har fritidshemmen integrerats i skolans lokaler. Skolans lokaler är dock inte alltid anpassade för fritidshemsverksamhet och hög ljudnivå har Skolverket lyfts som ett problem. Med de stora barngrupperna är det också svårt att nyttja andra lokaler som exempelvis slöjdsalar. I skollagen bör också regleras att lokalerna inte bara ska vara ändamålsenliga utan också anpassade för fritidshemsverksamhet.

Modersmål i förskola och skola

En viktig utgångspunkt för all inläring utgörs av goda kunskaper i modersmålet. Därför måste modersmålet i förskola och skola stärkas. Vi har fem nationella minoriteter som har lagstadgade rättigheter beträffande rätten till modersmålet. Idag finns också en växande grupp av barn som är födda i Sverige och som har flera modersmål inklusive svenska. För dessa barn är modersmålsstödet också viktigt. Vi ska möjliggöra flerspråkighet tidigt i åldrarna eftersom det har betydelse för den personliga identiteten och för den intellektuella och emotionella utvecklingen.

Lärande är starkt förknippat med modersmålet och att befästa kunskaper i det egna språket är en väg till att lära också på svenska. Ämnet har därför det viktiga uppdraget att stödja eleverna i deras kunskapsutveckling.

Andelen barn som får modersmålsstöd i förskolan har sjunkit drastiskt sedan 1980-talet. Bara en fjärdedel av kommunerna erbjuder modersmålsstöd vilket innebär att knappt var femte barn med fler språk än svenska får stödet. Också i grundskolan har vi sett en nedgång av elever som får modersmålsundervisning, vilket kan sättas i relation till att en stor andel elever med utländsk bakgrund inte når målen i år 9. Den främsta anledningen till detta är att eleven varit kort tid i Sverige. Många av dessa elever hade antagligen inte behövt gå program som Individuella programmet om de fått den undervisning i modersmål de har rätt till och ämnesundervisning på sitt modersmål.

Fler än 70 000 barn i förskolan talar ett eller flera språk utöver svenska. Det är allvarligt att modersmålsstödet inte prioriteras trots att forskning visar att barn med utländsk bakgrund som har goda kunskaper i sitt förstaspråk och god kännedom om sin bakgrund och som vistas i flerspråkliga miljöer har bättre möjligheter att lära sig svenska, men även att utveckla andra färdigheter. Särskilt viktigt är stödet för de yngsta barnen, som är i färd med att utveckla språk och identitet. Flerspråkighet är också en fördel för barnet genom att det ger möjlighet att prata direkt med för barnet viktiga personer som exempelvis släkt som inte talar svenska, men är också en tillgång för samhället.

Ett sätt att underlätta för förskolan att ge barn modersmålsstöd är att anställa mer personal så att mer tid kan ägnas åt varje barn. Mer personal i förskolan är emellertid inte en tillräcklig åtgärd för att stärka barns rätt till modersmålsstöd i förskolan. Vänsterpartiet vill därför ändra i läroplanen för förskolan så att kommunerna och förskolorna blir skyldiga att erbjuda modersmålsstöd. Det bör också följas upp i kvalitetsredovisningarna.

Knappt hälften av de tjänstgörande modersmåslärarna har en pedagogisk högskoleexamen. För oss är det ett självklart krav att det ska vara behöriga lärare i skolan och det ska givetvis även gälla för dem som undervisar i modersmål.

Kulturens betydelse för lärandet

Förskolan och skolan har ett stort ansvar för barnens tillgång till professionell kultur och för att de deltar i skapande verksamheter och utvecklas på jämlika och jämställda villkor. De estetiska ämnenas roll i skolan måste ges en starkare ställning än idag och de ska inte vara möjliga att välja bort. Alla, från förskola till gymnasium, ska ges tillfälle att själva utöva någon eller några konstarter. Eleverna ska också via skolan möta professionell kultur, exempelvis en teater- och en dansföreläsning varje termin.

Konstnärer från de olika konstområdena ska användas som resurser i skolarbetet. Kulturskolan kan också medverka till att integrera de estetiska ämnena i skolans hela undervisning. Film, bild, musik, teater och dans kan göra undervisningen mer lustfylld, men också vidga förståelsen för den verklighet vi lever i.

Skolbiblioteken ska ge eleverna tillgång till ett rikt utbud av media, till såväl skön- som facklitteratur. Ett bibliotek där välutbildad bibliotekspersonal samarbetar med den pedagogiska personalen kan locka fram och tillfredsställa pojkars och flickors läslust, nyfikenhet och forskarintresse, och dessutom hjälpa dem att orientera sig bland nya media och i flödet av information på nätet. Små förskolor som inte ligger i anslutning till någon grundskola och inte har eget skolbibliotek ska ändå ha ett väl tilltaget bokbestånd som hålls aktuellt i ett kontinuerligt samarbete med folk- eller skolbibliotek.

Elevhälsan

Skolans huvuduppgift är att tillgodose elevernas rätt till kunskap. En väl fungerande elevhälsa är viktig för att lyckas med detta. Varje elev ska vid behov ha tillgång till elevhälsopersonal (skolsköterska, läkare, kurator, psykolog). Insatserna från elevhälsan ska vara tidigt förebyggande och omfatta hela skolsystemet, även förskolan.

Målet för elevhälsan är att bistå elever, föräldrar och den pedagogiska verksamheten med sin specialistkompetens och undanröja de hinder som finns för att eleven ska kunna uppnå kunskapsmålen.Handledning och konsultation till lärare, relationsarbete på grupp- och klassnivå och individuellt stöd är några av de metoder som behövs.

Elevhälsan är i sin tur beroende av att det finns ett väl utbyggt och väl fungerande välfärdssystem med socialtjänst och barn- och ungdomshälsa med både förebyggande och behandlande resurser med korta väntetider.

En påbyggnadsutbildning på högskolenivå med inriktning på elevhälsoarbete måste inrättas.

Likabehandling

Likabehandlingsarbetet är, och ska vara, en viktig del i varje lärares vardag. Det utgör (dessutom) själva kärnan i barnkonventionen och i arbetet för de mänskliga rättigheterna. Det är en garanti för att motverka kränkande behandling från de vuxna i skolan. Det är av absolut största vikt att kurserna i didaktik på lärarutbildningarna tar upp denna aspekt av läraryrket.

Skolan bör dessutom ha ett särskilt uppdrag i att tydliggöra och förmedla kunskap om att kränkningar på grund av kön och sexuella trakasserier aldrig under några omständigheter kan accepteras vare sig de sker mellan elever eller mellan personal och elever. Det behövs bättre kunskaper om HBT för att stoppa den kränkande behandling och de övergrepp som många unga HBT-personer utsätts för.

Arbetsmiljölagstiftningen ska i allt väsentligt även omfatta barn i förskolan eftersom den är ett av redskapen för att främja likabehandling.

Elevers inflytande

För Vänsterpartiet är alla människors rätt till inflytande över sin livssituation en viktig princip. Detta gäller givetvis också skolelever. Både skollagstiftningen och arbetsmiljölagstiftningen ger också eleverna rätt till inflytande. Det är bra, men det är viktigt att lagen följs och blir verklighet. Inflytandet ska innebära att eleverna har möjlighet att påverka de beslut som skolan fattar. Det kan handla om att i samråd med läraren bestämma över formerna för utbildningen eller hur man sänker ljudnivån i uppehållsrummet. Skolan har en viktig uppgift i att ge eleverna möjlighet att förändra, som att tillhandahålla tid och lokaler för elevkårer eller klassråd, men initiativet för vilka frågor som ska tas upp bör ligga hos eleverna. Ju äldre man blir desto mer bör man kunna vara med och tycka till om. En viktig del i elevinflytandet är också att alla elever informeras och själva får ta ställning till vad de vill ha inflytande över.

Studie- och yrkesvägledning

Elevers gymnasieval är i praktiken styrda av föreställningar kring pojkars och flickors beteende och livsval. De elever som gör otraditionella val till gymnasiet byter oftare utbildning eller hoppar av. Denna grupp har även en högre arbetslöshet och fler arbetar inom andra yrkesområden än vad de är utbildade till. De könsbundna gymnasievalen både begränsar enskilda elevers utvecklingsmöjligheter samt konserverar den rådande segregationen mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.

För att fler elever ska våga göra val som strider mot könsmönstret måste eleverna få möjlighet att pröva på olika yrken och ämnen redan i grundskolan. Skolan har länge arbetat för att få flickor att intressera sig för teknik och naturvetenskap, men liknande satsningar för att få pojkar intresserade av traditionellt ”kvinnliga” ämnen är mer sällsynta. Vidare behöver studie- och yrkesvägledningen bli bättre på att uppmärksamma frågan om könsstereotypa gymnasieval.

De sociala och ekonomiska förändringarna i världen tillåter oss inte att låta elever gå genom skolsystemet utan att känna att de behövs på arbetsmarknaden. En intensifierad studie- och yrkesvägledning av hög kvalitet krävs både i grundskolans högre årskurser och i gymnasieskolan så att alla elever får kunskap om de kunskapskrav som ställs inför fortsatta studier. För att förhindra utslagning så är det viktigt att övergången mellan grundskola och gymnasium blir så smidig som möjlig och att eleven och föräldrarna är delaktiga i planeringen av framtida yrkesval. Vägledningen ska ske i nära samarbete med lärare och elevhälsa. Skolorna ska endast ha möjlighet att tillsvidareanställa behöriga studie- och yrkesvägledare.

Gymnasieskolan – väg till yrkesliv, kultur och medborgarskap

Gymnasieskolan – en gång vägen för ett litet urval elever – borde idag vara en angelägenhet för alla som slutfört grundskolan. Nästan alla (98 %) ungdomar går vidare till gymnasieskolan, men endast hälften når samtliga mål och slutför sin utbildning med godkänt på alla kurser. Gymnasieskolans uppdrag måste vara att se till att samtliga elever faktiskt når de mål som finns. Eftersom de kunskaper som gymnasieskolan ska förmedla måste betraktas som en rättighet för varje elev ska skolan inte kunna frånhända sig sitt ansvar genom att hänvisa till att det är en frivillig skolform. Liksom avgiftsfriheten gäller grundskolan ska den även gälla gymnasieskolan. Dessutom anser Vänsterpartiet att studiebidraget ska ha samma omfattning som barnbidraget och betalas ut under sommaren.

För individen såväl som för samhället är gymnasieutbildning en förutsättning för god yrkeskompetens och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Gymnasieskolans uppgift är således dubbel. Den ska bana väg för individen till yrke och personligt självförtroende och därmed stärka det samhälleliga livets materiella och sociala bas. Lika viktigt är, att den fortlöpande vidgar individernas kompetens och ställning som samhällsmedborgare. Dit hör kunskap om och lyhördhet för den samhälleliga gemenskapens och det demokratiska folkstyrets angelägenheter och behov, liksom förståelse och engagemang för det kulturella livet och dess utveckling.

Gymnasial utbildning måste därför ses som en rättighet för alla som gått ut grundskolan. Alla program i gymnasieskolan ska kunna ge behörighet till högskolestudier. Programmen ska kunna ge tillräckligt av språklig och övrig kompetens för högskolestudier. För dem som inte nått formell kompetens för inträde i gymnasium respektive högskola ska möjligheter till komplettering kunna ge sådan kompetens. Vuxengymnasial utbildning ska garanteras i tillräcklig utsträckning.

Den ålderdomliga föreställning som motiverat skillnader mellan ”teoretiska” och ”praktiska” yrken, gäller inte i dagens och framtidens samhälle. Att på de yrkesinriktade programmen ha en lägre ambition beträffande undervisning i svenska språket eller orienterings- och bildningsämnen är ansvarslost. God språkförmåga och språkförståelse är idag lika viktigt på alla arbetsplatser. Därtill kräver demokratin och den medborgerliga delaktigheten samma nivå och omfattning för alla i fråga om samhällskunskap och omvärldsorientering. På samma sätt förhåller det sig, när det gäller kultur och estetik. Den treåriga gymnasieskolan har inte bara stärkt de teoretiska kunskaperna utan också inneburit att den yrkesinriktade delen av utbildningen har kunnat utökas och förbättras. De yrkesförberedande programmen ska ge kunskap nog att utöva ett yrke utan att låsa in eleverna i en speciell nisch på arbetsmarknaden. Därför ska yrkesutbildningarna också ge en generell grund varifrån kunskaper och förmågor kan vidareutvecklas. I vissa fall kan det vara motiverat med en snävare specialisering beroende på lokala eller yrkesspecifika behov, men i normalfallet är det arbetsgivarens ansvar att färdigutbilda för de speciella arbetsuppgifter som finns på varje arbetsplats. Arbetslivet har också ett ansvar att samarbeta med skolan och göra praktik och lärlingsutbildning till en möjlighet. Samverkan mellan skola och arbetsliv är också ett sätt att skapa flexibla och moderna yrkesutbildningar. Rätten till praktikplatser måste utökas och garanteras.

Det finns ett behov av fördjupning av studierna som ökar förmågan till självständigt tänkande och omdöme. Det kan också förbättra elevernas möjligheter till medinflytande i läroprocessen. Vänsterpartiet eftersträvar mer av integrering och sammanhang i utbildningen, särskilt då det gäller ämnen som historia, samhällskunskap och religion. Som en konsekvens

bör då antalet ingångar till gymnasieskolan bli färre, men bredare. Val av inriktning och specialisering kan då göras successivt under utbildningens gång i takt med att insikten ökar om de olika alternativens för- och nackdelar.

Med färre och bredare ingångar kan man också motverka den negativa könsfördelningen på gymnasieskolans nationella program som idag är mycket ojämn, särskilt på de yrkesinriktade programmen. På bygg-, el-, energi- och fordonsprogrammen är mindre än en tiondel av avgångseleverna kvinnor. På hantverks-, omvårdnads- barn och fritidsprogrammen är närmare tre fjärdedelar kvinnor.

Dagens borgerliga utbildnings- och kunskapsideologi vilar på en ekonomistisk grund och ett krasst arbetsgivarintresse. Mot detta måste ställas en syn på utbildning, förankrad dels i alla elevers behov av allsidig personlig utveckling, dels i ett fördjupat kunskapsbegrepp, som stärker deras förmåga till förståelse av orsakskomplex, logik och sammanhang.

Vuxenstudier i utbildningssystemet

Det är endast 40 år sedan alla kommuner blev skyldiga att anordna motsvarande grund- och gymnasieskoleutbildning för vuxna. Tidigare vilade vuxenutbildningen på frivilliga initiativ från såväl offentliga som privata huvudmän i form av folkbildning, korrespondenskurser, aftonskolor och liknande. Med det kommunala ansvaret har tillgängligheten ökat och rätten till kunskap stärkts. Det har bidragit till en höjd utbildningsnivå och att rekryteringen till högskolan har breddats. För många människor har vuxenutbildningen också inneburit en andra chans när skolan har misslyckats.

Hur den framtida vuxenutbildningen ska utformas beror givetvis på hur vi vill att utbildningen för barn och unga ska se ut. Efter att ha gått igenom grund- och gymnasieskolan ska alla ha tillräckliga kunskaper för samhälls- och arbetsliv samt vara behöriga att söka till högre utbildning. Dessa kunskaper ser vi som en rättighet. Alla vuxna som inte har dessa kunskaper ska ha rätten att få detta tillgodosett inom vuxenutbildningen.

Kanske är vuxenutbildningens framgångar orsaken till att denna utbildningsform ofta har varit relativt osynlig i den utbildningspolitiska diskussionen. Den positiva synen på vuxenutbildningen delas inte längre av alla. Från reaktionärt håll ses Komvux som en gräddfil in i högskolan – underförstått att det är fusk att komplettera sin gymnasieutbildning som vuxen.

Det livslånga lärandet måste bygga på det faktum att kunskap är likvärdig oavsett när den inhämtats. En utbildning från komvux ska därför bedömas lika som motsvarande utbildning i gymnasieskolan. Exempelvis ska det inte finnas olika kvotgrupper i urvalet till högskolan. Genom att minska de graderade betygens betydelse vid antagning till eftergymnasiala studier kan även vuxenutbildningen inrikta sig på sitt kunskapsuppdrag.

Ökad arbetsdelning och specialisering inom arbetslivet har gjort att gymnasieskolan inte kan tillgodose behoven av utbildad arbetskraft. Yrkesutbildning kommer att ske efter gymnasieskolan i allt större utsträckning. Den eftergymnasiala yrkesutbildningen har med införandet av en yrkeshögskola börjat få något fastare former och en tydligare struktur. Det finns också behov av flexibla utbildningsformer, som kan möta tillfälliga eller lokala behov av utbildning. Dessutom måste det finnas möjligheter att utbilda sig inom mer traditionella hantverksyrken.

För att förbättra kvaliteten och den nationella likvärdigheten inom vuxenutbildningen behöver granskningen och utvärderingen systematiseras på ett bättre sätt. När vuxenutbildningen utförs på entreprenad eller på annat sätt privatiseras försvåras kvalitetsarbetet. I vissa fall är det dock nödvändigt med ett samarbete med det privata näringslivet. Folkhögskolorna har sedan länge utgjort ett komplement och alternativ till det ordinarie utbildningsväsendet. De har också utgjort en viktig del av folkrörelserna, i synnerhet arbetarrörelsen och har bidragit till att minska klasskillnaderna genom att erbjuda människor utan studievana en alternativ väg till kunskap och bildning. Vid folkhögskolorna finns också yrkesutbildningar av hög kvalitet som fyller både individers och arbetslivets behov. De kan dessutom fungera som resurser för integration t.ex. genom den speciella studiemiljö som internatet innebär. Folkhögskolorna utvecklas bäst utan direkt inblandning från staten, men för att främja utvecklingen och göra det möjligt att starta fler folkhögskolor måste de statliga anslagen, som fördelas via folkbildningsrådet, öka. För att de dessutom ska vara ett intressant alternativ för studerande ska studier vid folkhögskola ska vara en reell väg till fortsatta studier och antagningsreglerna till andra utbildningar får inte missgynna folkhögskolestuderande.

Kunskaper i svenska för invandrare

Att kunna kommunicera på svenska är nödvändigt för att kunna delta i samhällslivets alla delar och utöva sina demokratiska rättigheter. Alla som bosätter sig i Sverige ska därför ges möjlighet att få kunskaper i svenska språket. Precis som vi talar om rätten till kunskap inom andra utbildningsformer vill vi stärka rätten till kunskap även inom svenskundervisning för invandrare – SFI. Det är därför inte tillräckligt att kommunen har en skyldighet att erbjuda undervisning och att det finns en rätt att delta i undervisningen. Undervisningen måste också vara så bra att den ger eleverna tillräckliga kunskaper.

Elevens förutsättningar och behov ska styra undervisningens inriktning och omfattning. Det behövs en tydligare individualisering och fler undervisningstimmar per vecka. Självklart ska SFI kunna läsas i kombination med praktik, yrkesutbildning, arbetslivsorientering, validering, annan utbildning eller förvärvsarbete.

Vi vill också generellt stärka kompetensen bland lärarna inom vuxenutbildningen. I lärarutbildningen ska ges kunskap om vuxnas lärande. Dessutom behövs en tydligare specifikation av SFI-lärarnas behörighet och att det blir möjligt att utbilda sig till SFI-lärare. Nästan två tredjedelar av SFI-lärarna saknar i dag helt kunskaper i svenska som andraspråk.

Validering

Validering har blivit ett användbart redskap för att ta tillvara praktiska och teoretiska kunskaper inte minst om de har förvärvats utomlands. Vid bedömning och erkännande av utbildning och reell kompetens så är det oerhört viktigt vilken information som lämnas vid valideringen. I de fall den validerade kompetensen inte anses motsvara en formell utbildning eller examen ska det ges tydlig information om exakt vad som behöver kompletteras samt hur och var detta kan göras. Den sökande ska då också erbjudas studievägledning.

Studiemedel

En av de viktigaste förutsättningarna för att göra kunskap och utbildning tillgänglig för fler människor är ett studiestödssystem som ger social och ekonomisk trygghet för studerande på allt från vuxenutbildning till högskola. Studiemedlen är en viktig orsak till att den sociala

snedrekryteringen till högskolan har minskat. För att studiemedlen ska fortsätta att ha denna rekryterande effekt måste de svara mot studerandes levnadsomkostnader. Studiemedlen måste också värdesäkras på ett bättre sätt än att knyta dem till prisbasbeloppet.

Det ska också vara möjligt att få studiemedel under hela sin studietid. Även den som byter inriktning måste kunna fullfölja hela utbildningen och ta examen.

För många studerande uppfattas det som en stor risk att ta studielån. För att skuldbördan inte ska bli mer betungande ska andelen bidrag i studiemedlen öka. Det ska också finnas möjlighet att få förhöjt bidrag under vissa villkor, t.ex. för behörighetsgivande studier. Med högre bidrag och lägre lån underlättas återbetalningen av studielånet. Det kan ändå behövas nya återbetalningsregler som tar mer hänsyn till individuella förhållanden. Studerandevillkoren i arbetslöshetsförsäkringen måste återinföras.

Studiemedel som går att leva på är också en nödvändig förutsättning för att kunna studera på heltid och därmed kunna skapa utbildningar av hög kvalitet. Det är därför ingen bra åtgärd att höja det s.k. fribeloppet och göra det möjligt för studerande att arbeta mer under terminerna utan att studiemedlen reduceras. Däremot bör inte arbete under ferierna påverka studiemedlens storlek.

Studiemedlen samverkar inte heller bra med socialförsäkringssystemen. Sjukdom, föräldraskap m.m. innebär ofta dålig ekonomi och sämre möjligheter att genomföra sina studier. De snåriga reglerna och begränsningarna gör att många inte har möjlighet att söka bostadsbidrag. Försämringar i arbetslöshetsförsäkringen gör att den som avslutar sina studier kan stå utan reella möjligheter att försörja sig.

Vänsterpartiet medverkade till att ett tilläggsbidrag för studerande med barn infördes 2006. Vår principiella inställning, då som nu, är dock att studiemedlet är ett utbildningspolitiskt motiverat stöd och ska vara till för studerandes personliga försörjning. Familjepolitiskt stöd till studerande med barn bör fördelas via de ordinarie trygghetssystemen genom bättre tillgång till och förbättringar av bl.a. barnbidraget, föräldraförsäkringen och bostadsbidraget. Vi inser samtidigt att detta kräver omfattande reformer av socialförsäkringssystemet och stödjer därför barn tillägget eftersom det annars skulle vara oerhört mycket svårare att kombinera studier och föräldraskap.

För att studiestödssystemet ska bli rättvist och därigenom kunna motverka social snedrekrytering på ett bättre sätt behöver det förändras i grunden. Vänsterpartiets vision är att införa studielön och jämställa studier med arbete. En investering i studielön åt dem som studerar måste på sikt anses vara både ekonomiskt och socialt gynnsamt, både för den studerande och för samhället. Det skulle betyda större möjligheter för studenten att få en bra utbildning och öka dennes förmåga till aktivt deltagande i samhällslivet. Det är i samhällets och demokratins intresse att människor är välutbildade och att den totala kunskapsmassan ökar. Med studielön skulle även studerande få tillgång till trygghetssystemen och många av de sociala och ekonomiska problem, som studenter har i dag skulle lösas.

Högskoleutbildning

Vår syn på kunskap som en demokratisk rättighet innebär att en viktig målsättning är att bredda rekryteringen till högskolan. Den sociala, könsmissiga och etniska snedrekryteringen har visserligen minskat under de senaste decennierna tack vare studiemedel, utbyggnad av

högskolan samt fler och nya utbildningar. Fortfarande finns det dock stora skillnader mellan såväl utbildningar som högskolor i hur väl de har lyckats att bredda rekryteringen. På traditionella utbildningar och äldre lärosäten har arbetet att bredda rekryteringen varit mindre framgångsrikt vilket innebär att de måste anstränga sig mer. Alla högskolor måste dock bli bättre på att använda de redskap som finns.

Därför måste fler högskolor och utbildningar bli bättre på att använda alternativa antagningsmetoder eftersom betygsintagning konserverar de sociala skillnaderna från grund- och gymnasieskola. Antagningsreglerna måste förändras så att inga grupper missgynnas. Bland annat ska arbetslivserfarenhet kunna ge behörighet. Studenterna som grupp blir samtidigt allt mer heterogen och högskolan måste anpassa sina arbetsformer för att möta alla studenters behov. Det krävs därför också en förstärkning av studie- och yrkesvägledningen.

Alla studenter har dessutom rätt till en utbildning av hög kvalitet. Antalet undervisnings- och handledningstimmar behöver utökas på många utbildningar. Även forskningsanknytningen inom grundutbildningen ska stärkas genom att öka andelen disputerade lärare och att lärare får mer tid till egen forskning.

Högskolan ska aktivt motverka alla former av diskriminering. Den ska främja jämställdhet och motverka könsstereotypa utbildningsval t.ex. genom ett integrerat genusperspektiv i utbildningen. Kunskaperna och kompetensen i HBT-frågor behöver förbättras. Det behövs en förbättrad fysisk tillgänglighet och stöd till studenter med funktionsnedsättning.

Studenter ska vara delaktiga i och ha inflytande över utbildningen. Att ta tillvara de erfarenheter och kompetenser som finns bland dagens studenter med olika bakgrund är också ett sätt att förbättra kvaliteten på utbildningen. Givetvis ska studenterna också ha ett formellt inflytande och vara representerade vid högskolans beredande och beslutande organ. Den verksamhet som bedrivs vid studentkårerna måste finansieras.

Högskoleutbildning ska vara avgiftsfri för alla studenter oavsett var de kommer ifrån. Försöken att avgiftsbelägga högskoleutbildningen för studerande utanför EES-området är ytterligare steg mot synen på kunskap och utbildning som en handelsvara och ett steg bort från de värden om frihet, jämlikhet, kritisk granskning och vetenskaplighet som högre utbildning bör stå för.

Läroutbildningen behöver förbättras inom ramen för en sammanhållen utbildning. I förhållande till grundutbildningens volym är läroutbildningen missgynnad både vad gäller resurser i form av disputerade lärare och resurser till forskning. Alla examina inom läroutbildningen ska vara på avancerad nivå och ge behörighet att söka till forskarutbildningen. Lärare med goda ämneskunskaper behövs i alla skolformer och åldrar och det måste tillgodoses i samtliga inriktningar i läroutbildningen. Den praktiska delen av utbildningen ska förbättras så att den ger tillräckliga förmågor att utöva läraryrket. För att nå målet att alla lärare ska vara behöriga måste det vidtas åtgärder för att få fler att söka till och få fler att ta examen.

Kunskapsaspekten av jämställdhet måste skrivas in i examensordningarna. Det gäller alla examina, men det är särskilt viktigt och betydelsefullt i de utbildningar som leder till yrken som medför arbete med människor och behandlar människors liv – såsom lärare, läkare, sjuksköterskor, jurister, socionomer, psykologer, studievägledare m.fl. I till exempel lärarexamen finns i dag ett mål om att lärostudenten ska inse betydelsen av könsskillnader i

undervisningssituationen och vid presentation av ämnesstoffet. Vi menar att detta är både vagt och oklart. Lärarstudenten ska inse betydelsen av könsmaktsordning i skolans hela verksamhet och i undervisning, i relationen till eleverna likväl som vid val av och presentation av ämnesstoff. På samma sätt måste det tydliggöras att även HBT-frågor måste ingå i lärarutbildningen.

För att underlätta samverkan mellan nyexaminerade och redan verksamma lärare måste också genuskunskap prioriteras i all lärarfortbildning. Detsamma gäller socionomer, läkare, sjuksköterskor, jurister, psykologer, studievägledare m.fl.

Forskning och forskningspolitik

Genom forskning skapas ny kunskap. Denna kunskap är viktig för att utveckla ekonomin, skapa arbetstillfällen, förbättra välfärden och skapa ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Forskning behövs även för att utsätta vårt samhälle för kritisk granskning i syfte att utveckla demokratin, kulturliv m.m.

Staten har ett stort ansvar för forskningen; i första hand grundforskning men även tillämpad och behovsmotiverad forskning och utveckling. De offentliga anslagen är viktiga för att säkra grundforskningen och den långsiktiga vetenskapliga kompetensförsörjningen. De är också det bästa sättet att garantera forskningens frihet så att särintressen inte styr vad det forskas om och vilka forskningsresultaten ska bli. Med offentligt finansierad forskning blir det dessutom naturligt att kräva att forskningsresultaten ska vara fritt tillgängliga. Riksdagen bör göra prioriteringar på en övergripande nivå. När det finns ett stort samhällsintresse är det motiverat med en mer detaljerad styrning. Det kan t.ex. handla om satsningar på utbildningsvetenskap och genusvetenskap.

Forskarsamhällets frihet att själv formulera och söka svaren på sina vetenskapliga frågeställningar är en viktig princip för forskningspolitiken. Både forskningens kvalitet och nytta är beroende av att politiker inte styr ämnesområde, inriktning, avgränsning, metod osv. Forskning är därför ett verksamhetsområde där det måste finnas klara gränser för den politiska styrningen och vad politiska organ ska besluta om. I de fall det finns behov av att lösa aktuella politiska problem bör eventuella forskningsuppdrag förmedlas via myndigheter och liknande institutioner.

Lika viktigt är att dra tydliga rågångar mellan forskning och kommersiella intressen. Den samverkan som högskolan är skyldig att ha med det omgivande samhället, däribland näringslivet, får inte leda till att högskolans forskare frånsäger sig rätten att formulera problem, ställa frågor, välja metoder och publicera forskningsresultat. Donationer och uppdragsforskning får inte ersätta statliga anslag, som är den grundläggande förutsättningen för en oberoende forskning.

Systemet för fördelning av forskningsresurser behöver utvecklas. Sverige hör till de länder i världen som avsätter mest offentliga resurser till forskning och utvecklingsarbete. Det är viktigt att dessa medel fördelas på ett genomtänkt sätt. Det är rimligt att medel för forskning fördelas utifrån ett brett spektrum av jämförbara kriterier.

Forskarutbildningens huvudsyfte är att trygga återväxten av nya forskare, men forskarstuderande bidrar också med nya forskningsresultat. Eftersom det finns ett försörjningskrav för att antas som doktorand ska alla forskarstuderande ha samma

ekonomiska förutsättningar och sociala trygghet. I första hand innebär det att stipendier ska försvinna som studiestöd inom forskarutbildningen. Målet är att samtliga doktorander ska vara anställda.